

Paavo Arhinmäki vas

Kirjallinen kysymys taiteilijoiden ja kulttuurialan työntekijöiden toimeentulosta

Eduskunnan puhemiehelle

Taide kuuluu kaikille. Taide ja kulttuuri avaavat näkökulmia ihmiseen ja ympäröivään yhteiskuntaan. Ne herättävät tunteita ja synnyttävät elämyksiä. Taide ja kulttuuri voivat antaa äänen niille, joiden ääni ei muuten yhteiskunnassa kuulu. Taide on monesti kanava yhteiskunnalliselle muutokselle ja valtavirrasta poikkeavien asioiden esiin nostamiselle.

Taidetta onkin pidetty keskeisenä osana sivistysvaltion perintöä. Suomen taiteen historia on myös olennainen osa maamme historiaa ja suomalaisen identiteetin syntyä. Kunkin aikakauden perintö jää elämään jälkipolville pitkälti taiteen ja kulttuurin kautta. Siksi sivistysvaltion tulee tukea taidetta ja taiteilijoiden toimeentuloa.

Taiteella on myös merkittäviä kerrannaisvaikutuksia kansantaloudelle. Taide ei työllistä vain suoraan taiteilijoita, vaan sen työllisyysvaikutukset heijastuvat laajasti yhteiskuntaan.

Taiteen syntymisen edellytys on, että taiteilija tulee toimeen ja voi keskittyä taiteen tekemiseen. Menneinä vuosikymmeninä taiteilijoiden toimeentulo oli kiinni varakkaiden mesenaattien suosiosta. Tänä päivänä monen taiteilijan elanto on niukka ja epävarma. Taiteilijoiden toimeentulo on muuta väestöä heikompaa, vaikka he tuottavat merkittävää lisäarvoa työllään ja kattavat toimeentulostaan työhönsä liittyviä kustannuksia.

Taiteilijoiden konstruoitu mediaanikokonaistulo oli Kaija Rensujeffin tutkimuksen Taiteilijan asema 2010 — Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus mukaan 30 000 euroa vuonna 2010. Korkein mediaanitulo oli rakennustaiteen alalla (40 000 euroa) ja matalin kuvataiteen alalla (20 220 euroa). Kuvataiteilijoiden pienituloisuusaste oli 33 % vuonna 2010 ja kaikkien taiteilijoiden 17 %. Koko väestön pienituloisuusaste oli samana vuonna 13 %. Myöskään sukupuolten välinen tasa-arvo ei taiteilijoiden tuloissa toteutunut: naisten konstruoitu mediaanitulo oli tutkimuksen mukaan 76 % miesten vastaavasta.

Taiteilijoiden toimeentulo on hyvin riippuvainen apurahoista. Yksityisten rahastojen ja säätiöiden tuki suoraan taiteilijoille on yhä merkittävämmässä osassa taiteilijoiden tukemisessa. Taiteen rahoittamisessa on tapahtunut vuosikymmenten saatossa muutos, sillä vielä 1960- ja 1970-luvuilla vallitsi konsensus siitä, että taidetta tuli rahoittaa etupäässä julkisin varoin. Vuonna 2016 valtion myöntämällä taiteilijoiden työskentelyapurahoilla työllistettiin vapaita taiteilijoita 900 henkilötövuoden verran. Vuosittain valtion talousarviossa määritellyn valtion taiteilija-apurahan

Kirjallinen kysymys KK 575/2016 vp

suuruus on vuosien varrella selvästi jäänyt jälkeen eikä vastaa taiteen tekemiseen liittyvien välilisten ja välittömien kustannusten nousua.

Tulonmuodostukseen liittyvät epävarmuustekijät luovat taiteilijoille paineita, ja toimeentulo omalla taiteellisella työllä on usein vaikeaa. Tarkoituksenmukaisinta olisi, että taiteilijat voisivat keskittyä taiteen tekemiseen jatkuvan apurahojen hakemisen sijaan.

Taidealojen heikko toimeentulo näkyy myös itsensätyöllistäjistä tehdyssä tutkimuksessa. Tilastokeskuksen tutkijan Anna Pärnäsen Tieto & trendit -julkaisun yhteenvedon mukaan kulttuuri- ja käsityöalojen itsensätyöllistäjien mediaanivuositulot olivat vuonna 2012 vain 15 800 euroa. Saman alan palkansaajien mediaanivuositulo oli 25 500 euroa. Anna Pärnäsen ja Hanna Sutelan Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013 -kyselytutkimuksessa 61 % kulttuuri- ja käsityöalajojen itsensätyöllistäjistä vastasi, että he joutuvat töiden saamisen varmistamiseksi tyytymään alhaisempaan ansiotasoon. 33 % vastaajista katsoi, että asiakas tai toimeksiantaja määrää hinnan yksipuolisesti. Pärnäsen ja Sutelan kyselytutkimuksessa nousevat esiin myös ongelmat itsensätyöllistäjien eläketurvassa: vastanneista kulttuuri- ja käsityöalalan itsensätyöllistäjistä vain 25 % maksoi itselleen mielestään riittävää eläketurvaa. 21 % ei maksanut itselleen lainkaan eläketurvaa. Lukemat olivat kaikista itsensätyöllistäjistä huonoimmat.

Taiteilijoiden toimeentulon parantamiseksi on vuosien saatossa tehty useita esityksiä. Opetus- ja kulttuuriministeriön esittämä selvitysmies Tarja Cronberg julkaisi vuonna 2010 selvityksen luovan kasvun ja taiteilijan toimeentulon kehittämiseksi. Selvityksessä esitettiin muun muassa itsensätyöllistäjien määrittelemistä työlainsäädännössä, apurahojen määrän lisäämistä, taiteilijan työtömyysturvan korvaamista työllisyysapurahalla ja taiteilijoiden verotusta ja sosiaaliturvaa koskevaa tasausjärjestelmää.

Suomen taiteilijaseura esitti keväällä 2015 hallitusohjelmatavoitteensa vuosiksi 2015—2019. Tavoitteissa esitettiin taiteilijoiden toimeentulon parantamiseksi Ruotsin MU-sopimusta (Medverkans- och utställningsersättning) vastaavaa sopimusta kuvataiteilijoiden ja museoiden välille, vapaiden taiteilijoiden ei-työsuhteisen eläketurvan siirtämistä kokonaisuudessaan maatalousyrittäjien eläkelain piiriin ja vakuutettavaksi MELA:ssa, ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrän kasvattamista, valtion taitelija-apurahan tason nostoa, alemman arvonlisäverokannan yhtenäistämistä kuvataiteelle ja valtakunnallisten rakenteiden kehittämistä kuvataiteilijoiden työn ja työllistymisen tukemiseksi.

Ruotsin MU-sopimuksessa taataan taiteilijalle palkka sekä teosten esittelystä että näyttelyn eteen tehtävästä työstä valtion rahoittamissa museoissa. Nyt useat taiteilijat tekevät korvauksetta työtä näyttelyn tekemisestä. Taiteilijoiden eläketurva taas on tällä hetkellä jakautunut kahteen eri järjestelmään — työskentelyapurahoista maksetaan Maatalousyrittäjien eläkevakuutusta (MYEL) ja muusta työtulosta yrittäjien eläkevakuutusta (YEL). Järjestelmä on sekava ja johtaa joissain tapauksissa samaan työpanokseen kohdistuvaan kaksinkertaiseen vakuutusmaksuun.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Kirjallinen kysymys KK 575/2016 vp

Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä taiteilijoiden ja kulttuurialan työntekijöiden toimeentulon sekä sosiaali- ja eläketurvan parantamiseksi?

Helsingissä 11.11.2016

Paavo Arhinmäki vas